

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

Türkiye's Desecuritisation of Energy Resources in The Eastern Mediterranean After Russia- Ukraine War

Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Doğu
Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarını Güvenlikdışlaştırması

*Mehmet Ferhat FIRAT
Rahman DAG*

Ulusal Güvenlik Bağlamında Caydırıcılık Stratejisinin Dönüşümü: Dönemsel Bir Analiz

The Transformation of Deterrence Strategy in the
Context of National Security: A Periodic Analysis

Hasan GÜL

Soğuk Savaş Sonrası Dönemden Günümüze ABD'nin Asya Pasifik Stratejisi

The USA's Asian Pacific Strategy from the Post-Cold War
Period to the Present

Zeynel Abidin DURMUŞ

Kitap İncelemeleri
Book Reviews

Tatyana Yurevna Chesnokova Putin Rusya'ya Ne Bırakacak?: Rusya İçin Dört Senaryo

Muhammet NEGİZ

Francis Fukuyama Liberalism And Its Discontents

Nadejda CANALİ

Editörler Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Editor-in-Chief

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Özgür Tüfekçi

Yönetici Editörler / Managing Editors

- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Hülya Kınık
- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Göktuğ Kırprızlı
- Arş. Gör. / Research Assist. Fevzi Kırbaşoğlu

Kitap İnceleme Editörleri / Book Review Editors

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Bülent Şener (*Türkçe Kitap / Books in Turkish*)
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Murat Ülgül (*İngilizce Kitap / Books in English*)

Alan Editörleri / Section Editors

- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Fatma Akkan Güngör
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Yılmaz Bayram
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ayça Eminoğlu
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Vahit Güntay
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Erol Kalkan
- Professor İsmail Köse

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Dr. Shane Brennan – American University in Dubai, UAE
- Dr. Alessia Chiriatti – University for Foreigners of Perugia, Italy
- Professor Murat Çemrek – Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Rahman Dağ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Federico Donelli – University of Genoa, Italy
- Professor Süleyman Erkan – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Professor Monique Sochaczewski Goldfeld – Escola de Comando e Estado-Maior do Exército, Brazil
- Dr. Ayla Göl – York St John University, UK
- Professor Emre İşeri – Yaşar Üniversitesi, Türkiye
- Professor Gökhan Koçer – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. SungYong Lee – University of Otago, New Zeland
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ali Onur Özçelik – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
- Professor Alp Özerdem – George Mason University, USA
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Kaan Renda – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Paul Richardson – University of Birmingham, UK
- Professor Didem Ekinci Sarier – Çankaya Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Hüsrev Tabak – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
- Professor Coşkun Topal – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye

Novus Orbis

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Journal of Politics and International Relations

ISSN: 2687-220X

Cilt 5 | Sayı 2 | 2023
Volume 5 | Number 2 | 2023

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

148

Türkiye's Desecuritisation of Energy Resources in The Eastern Mediterranean After Russia-Ukraine War

Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarını Güvenlikdışılaştırması

Mehmet Ferhat FIRAT

Rahman DAG

172

Ulusal Güvenlik Bağlamında Caydırıcılık Stratejisinin Dönüşümü: Dönemsel Bir Analiz

The Transformation of Deterrence Strategy in the Context of National Security: A Periodic Analysis

Hasan GÜL

194

Soğuk Savaş Sonrası Dönemden Günümüze ABD'nin Asya Pasifik Stratejisi

The USA's Asian Pacific Strategy from the Post-Cold War Period to the Present

Zeynel Abidin DURMUŞ

Kitap İncelemesi / Book Review

222

Tatyana Yurevna Chesnokova Putin Rusya'ya Ne Bırakacak?: Rusya İçin Dört Senaryo

Muhammet NEGİZ

230

Francis Fukuyama Liberalism And Its Discontents

Nadejda CANALİ

NOVUS ORBIS
Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Volume 5 • Number 2 • 2023

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

PUTİN RUSYA'YA NE BIRAKACAK?:
RUSYA İÇİN DÖRT SENARYO
Tatyana Yurevna Chesnokova
(Moskova, Algoritm Yayıncılık, 2017)

Muhammet NEGİZ *

Kitap İncelemesinin Geliş Tarihi // Received: 25.10.2023

Düzeltilme Tarihi // Revised: 13.12.2023

Yayına Kabul Tarihi // Accepted: 16.12.2023

2022 yılı şubat ayında yeniden patlak veren Rusya-Ukrayna krizinin ardından Rusya devlet başkanı Vladimir Vladimiroviç Putin'in kendisinden sonra nasıl bir Rusya bırakacağı ve ülkenin gelecekteki rotasının ne olacağı sorusu oldukça popüler hale geldi. Tatyana Yurevna Chesnokova ise bu soruyu 2017 yılında yayımlanan eserinde ele almış ve Rusya'nın geleceğine dair muhtemel dört senaryo üzerinde durmuştur. Bu senaryoların ilkinde Batı ile ilişkilerini normalleştiren ve rotasını Avrupa istikametine çevirmiş bir Rusya tasvir edilirken, sonuncu senaryoda üretim ve yatırım başta olmak üzere Batı ile yollarını tamamen ayırmış ve kalkınması kendisine has olan bir Rusya öngörülmektedir. Senaryo yelpazesinin merkezinde ise BRICS başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerle muhtemel iş birliği alanları değerlendirilmektedir. 600. gününü çoktan geride bırakan savaş nedeniyle Avrupa ve ABD tarafından şiddeti ve sayısı artırılarak uygulanmaya devam eden ekonomik

* Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0002-6939-7742, muhammetnegiz@ktu.edu.tr

yaptırımlar ve Rusya'nın sergilediği tavır, yazarın ilk öngörüsünü desteklemese de diğer senaryoların gerçekleşme ihtimalini zaman gösterecektir.

Yazar, çalışmasını 9 bölümde ele almış olup eserin ilk bölümünde Putin'in liderlik ve kişilik özelliklerini incelemektedir. Rus toplumu ve Rus kültürüne yönelik değerlendirmelerle ilerleyen çalışmasında yazar, başlıkta sorduğu soruyu sekizinci bölümde yanıtlamaktadır.

Putin ve Boşluk başlıklı birinci bölümde maço, botanik vb. güç türleri üzerinden bir Rusya değerlendirmesi yapan Chesnokova, Vladimir Putin'in yönetime geldiği süreci bu bağlamda tartışmıştır. Yazar, 20. yüzyıl boyunca Rusya'yı yönetenlerin sahip olduğu farklı kişilikleri "yumuşak huylu, fanatik, diktatör, yakın arkadaş, keyfine düşkün" ve "teknokrat (kısa süreli)" olarak nitelendirirken son dönemde maço karakterin öne çıktığını belirtmektedir (Chesnokova, 2017, s. 7). Yazara göre Putin, siyasete "gizli servislerin mütevazı ve içine kapanık bir ajanı" olarak girmiştir ama bu süreçte devlet başkanlığı kariyerinde aniden bir maçoya dönüşmüştür (Chesnokova, 2017, s. 7). Chesnokova, Vladimir Vladimiroviç'in beline kadar çıplak poz vermeye karşı olmaması ve aynı zamanda direksiyon sallarken, dümen başında, dağ yamaçlarında, dalgaların arasında fotoğraf çekilmesine izin vermesi ve toplantılarda doğal maçoluğunu konuşurarak çevresindekilere çatık kaşlı bir biçimde tehditler yağdırmasını bu düşüncesini destekleyen örnekler olarak sunmaktadır.

İkinci bölümde yazar, "toplumu yok eden kişi kim?" sorusuna yanıt aramaktadır (Chesnokova, 2017, s. 20). Toplumun hırsızlardan yorulduğuna dikkat çeken bir alt başlığı takip eden bölümde yazar, elitlerin tercihlerini ele almaktadır. Sonrasında ise hem toplumun hem de iktidarın antagonistliği (zıtlığı) hakkında bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde, *işlevsel cehalet* (bir diğer ifadeyle işlevsel okuryazarlık) olgusunu ele alan yazar 1980'li yıllarda Batılı ülkelerde aktif olarak üzerinde konuşulan bu sorunun işsizlik, trafik kazaları, travmalar, istenmeyen olaylar, işyerinde ve evde yaralanmaların ana sebeplerinden birisi olduğunu ifade etmektedir. İşlevsel cehalet konusunda ABD ve Avrupa'dan örnekler veren yazar, Rusya'nın mevcut durumunu Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) verileri ve Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) sonuçları ile ele almakta ve eğitimin okul sonrasında da yaşam boyu devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yine bu bölümde yazar, Batılıların ve Çinlilerin Ruslara dair görüşlerini ele almaktadır. Buna göre Batıda Ruslar "güçlü ama disiplinsiz, otoriteye boyun eğmesi gereken, duygusal açıdan dengesiz, sıcak ve insancıl,

sosyal çevreye bağımlı insanlar” olarak değerlendirilmektedir (Chesnokova, 2017, s. 52). Çin’de yapılan bir araştırmada ise Rusya hakkındaki ankette katılımcıların %6,24’ü Rusya’yı *çok yakın ve dost* olarak gördüğünü ifade ederken %36,47’si de *yakın ve dost* ülke olarak tanımlamıştır. Katılımcıların %46,9’u Rusya’yı *diğer ülkeler gibi ve sıradan* olarak değerlendirirken %1,75’i de *kesinlikle ne yakın ne de dost* ifadesini tercih etmiştir. Bu araştırma sonuçları da iki ülke arasında yakın gelecekte daha iyi ilişkilerin bir işareti olarak yorumlanmaktadır. Yazara göre, benzer bir durum Rusya ve Çin’in Batılı ülkelere bakışına da yansımıştır. Köklü bir tarih ve medeniyete sahip olmanın verdiği özgüvenle Batıyı “barbar” ve “kafir” olarak değerlendiren bakış açısı zamanla değişmiştir (Chesnokova, 2017, s. 54). Bunun yerine Batıyı teknoloji ve değerlerinin sahiplenilmesi gereken bir “bilge öğretmen” olarak gören yaklaşım öne çıkmaya başlamıştır (Chesnokova, 2017, s. 54).

Bu bölümde Chesnokova, Ukrayna’da yaşanan krizle birlikte Batı medyasında yayımlanan Rusya ve Putin hakkındaki haberleri değerlendirerek tarafların kullandığı dili ele almaktadır. Bir yanda Rusya, Ukrayna’nın Avrupa ile birleşmesine engel olan ve *diktatör* bir lider tarafından yönetilen *totaliter* bir ülke olarak nitelendirilirken, diğer yanda Rus medyası, Rus liderin Ukrayna’da çözüm bulma sürecinde birlikte barışın garantörü olma fırsatının verilmediğini ve Batı’nın “NATO’nun doğuya doğru genişlemeyeceği” sözünü tutmadığını, ayrıca Rusya’nın zayıflığından yararlanılmaya çalışıldığını ileri sürmektedir (Chesnokova, 2017, s. 58).

Dolayısıyla birbirinden tamamen farklı iki gerçeklik ortaya çıkmıştır; Birinde “kibirli saldırgan bir Rusya ve yumuşak bir Batı” varken diğerinde “ikiyüzlü, aşağılık bir Batı ile açık sözlü ve biraz naif bir Rusya” bulunmaktadır (Chesnokova, 2017, s. 58).

Rusluk, ulusun freni mi yoksa desteği mi? sorusunun başlık olarak tercih edildiği dördüncü bölümde, “Ruslar ve göçmenler”, “bir ulusun freni ya da desteği olarak Rusluk” ve “Rusya’nın ihtiyacı olarak görülen küresel Ruslar” ele alınmıştır (Chesnokova, 2017, ss. 66-70). Yazar, filozof Aleksandr Zinovyev’in “Rus halkı, hükümran halk rolüne uygun değildi ve hâlâ da uygun değil” sözü ışığında SSCB döneminde bile küresel hegemonyasını sağlayamayan Rus toplumu ile Batı toplumları arasında kıyas yapmaktadır (Chesnokova, 2017, s. 66). Bu kıyas çerçevesinde Chesnokova, Sovyet halkının çoğunluğunu oluşturan Rusların, inşası kendilerine bu kadar pahalıya mal olan toplumlarını yaratıcı bir şekilde geliştirmek ve iyileştirmek

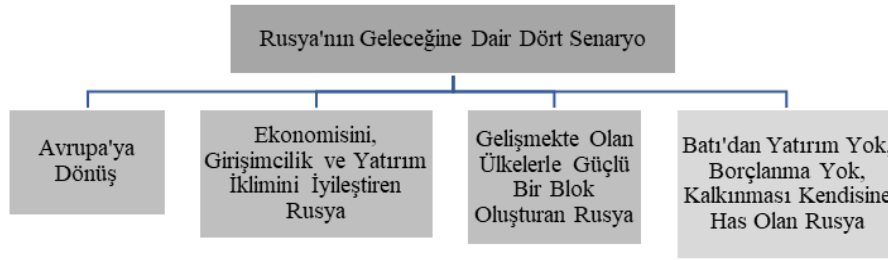
yerine, küçük menfaatler uğruna, kapitalizmi inşa edenlerin ilerlemelerine razı olduklarını savunmaktadır.

Beşinci bölümde Batı'ya Rusça yanıt verme üzerine bir tartışma yapan Chesnokova, Batı ile oluşan yeni zıtlıkları ve bu süreçte Batı'ya karşı takınılan tavrı değerlendirmektedir. Yazar, Rusya'nın Batılı ülkelerle ayrıştığı noktaların başında cinsel azınlıklar (eşcinseller vb.) ve aile değerlerine yönelik tutumun geldiğini belirtmektedir. Buna ek olarak Rusya'da pek çok kişinin, Fransa'da yaşanan Charlie Hebdo trajedisi gibi durumlarda "Batı Avrupalıların ifade özgürlüğünü hakaret özgürlüğüne dönüştürdüğünü" düşündüğünü ve hakaretin doğru bir yaklaşım olmadığına inandıklarını aktarmaktadır (Chesnokova, 2017, s. 100). Chesnokova, genel olarak Rus medeniyeti olarak ifade edilebilecek bu değerlerin Batı medeniyeti tarafından asimilasyonuna engel olunması konusunda keskin bir iradenin söz konusu olduğuna işaret etmektedir. Yine yazar bu bölümde, Batı ile ortak bir çatı altında yaşamak için "Nasıl bir Rus dünyasına ihtiyacımız var?" sorusuna yanıt aramaktadır (Chesnokova, 2017, ss. 100-113). Rusların AB çatısı altında uyum sağlamasına yardımcı olabilecek karakteristik özellikler hakkındaki araştırmaları değerlendiren yazar *muhafazakarlık* ve *değişim* seçenekleri üzerinden Rusya ve Rus ekonomisi için bir çıkış aramaktadır.

Entelijensiya (aydınlar sınıfı) ve devrim başlıklı altıncı bölümde yazar, ülkede toplumsal olarak aşağıdan yukarıya barışçıl bir devrimin mümkün olup olmadığını ve entelijensiya ile devrim arasındaki ilişkiyi masaya yatırmaktadır. Rusya'da ve sistemde var olan yanlış uygulamaları ortadan kaldırmak için ahlaki bir devrimin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tartışan Chesnokova, Çarlık Rusyası, Sovyetler Birliği ve günümüz Rusya'sı arasında örnekler üzerinden bir kıyaslama yapmaktadır. Ona göre, geçmiştekine benzer bir şekilde demokratikleşme, kırtasiyecilikten (bürokrasiden) uzaklaşma, kamuoyu denetimine açık olma, halkın güvenine dayalı bir hükümetin tesisi ve en nihayetinde otoriter bir devletin modernleşmesi gibi sorunlara dair sorular, yirminci yüzyılın başında olduğu üzere tekrar yanıt aramaktadır.

Rusya'nın refahı için tarifler başlıklı yedinci bölümde ülkenin ana sorununun Putin olmadığını öne süren Chesnokova, Rus toplumunun çalışma ile olan ilişkisini gözden geçirmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre ülkenin refahının sağlanması için gerekli olan reçeteler bu bölümde tartışmaya açılmaktadır. Değerlendirmenin odağını oluşturan ve kitabın kapağındaki sorunun açıklığa kavuşturulduğu sekizinci bölüm son olarak ele alınacaktır.

Rusya İçin Dört Senaryo başlıklı sekizinci bölümde ise yazar, tüketim alışkanlıklarının yeni ekonomi modeli (döngüsel ekonomi) çerçevesinde geçirdiği değişimi ele almaktadır. İlerleyen sayfalarda ulusal bazlı emeklilikte yaş uygulamalarını da değinen yazar, kitabın başlığını oluşturan konuya gelerek Rusya'nın önündeki muhtemel dört senaryoyu tartışmaya açmaktadır. Ülkenin geçmekte olduğu süreçlerin sürdürülemez olduğuna dikkat çeken Chesnokova'nın Rusya için öngördüğü bu senaryolar daha anlaşılır olması için tablo haline getirilmiştir.

Tablo 1: Rusya'nın Geleceğine Dair Dört Senaryo (Chesnokova, 2017, ss. 170-175).

Tatyana Yurevna Chesnokova'nın Rusya için öngördüğü dört senaryodan ilki *Avrupa'ya Dönüş*'tür. Chesnokova'nın gerçekleşmesini dilediği ama olasılığını en düşük bulduğu senaryo budur. Ona göre, mevcut kriz Avrupa ile sadece nesnel farklılıklardan olmayıp, tarafların hırs ve komplekslerinden kaynaklanmaktadır. Bu hırs ve kompleksleri aşmak ise iktisadi görüş farklılıkları ya da bölgesel anlaşmazlıklar gibi nesnel durumlara göre daha zor olarak değerlendirilmektedir. Chesnokova'ya göre Rusya, 1990'lı yıllarda Uluslararası Para Fonunun (IMF) Batılı uzmanlarının tavsiyelerine uyduğu dönemi unutmamalıdır. Çünkü bu tavsiyelerin, piyasa reformunun tamamen başarısız olması, üretim ve tarımın kısıtlanması, geniş nüfus kitlelerinin yoksullaşması, eğitim ve kültür düzeyinde düşüş gibi sonuçları olduğu düşünülmektedir. Genel olarak Ruslar için uzun yıllar makarna, şeker ve kahve gibi insani yardım gönderdiklerinde de bir aşağılanmanın söz konusu olduğu kanısı vardır. Yazar, o dönemde Rusya'nın karar alma ve politika süreçlerindeki başarısızlığından dolayı her ne kadar başka kimse suçlanamaz ise de bunları Batılı ülkelerin hesabına yazmayı tercih etmektedir. Chesnokova, IMF'nin tavsiyelerine kulak asmayan Çin'in daha doğru bir karar aldığını belirtirken, IMF ve Amerikan Hazinesinin yönlendirmeleri doğrultusunda karar almayı tercih eden Rus reformcuları ise eleştirmektedir. Netice itibarıyla Avrupa ile olan ilişkilerin

dondurulması halinde Rusya'nın dış dünyadan önemli derecede izole olacağı kanaati bulunmaktadır.

Cheskonova'nın öngördüğü ikinci senaryoda, ekonomisini, girişimcilik ve yatırım iklimini iyileştiren bir Rusya yer almaktadır. Buna göre Rus yönetimi ekonomideki durgunluğun ve tek taraflılığın üstesinden gelmek, girişimciliği canlandırmak ve yatırım iklimini iyileştirmek için imkânlarını seferber etmekte ve genel olarak ülkeyi kalkınma yoluna çekmektedir. Bu doğrultuda yönetim, yolsuzlukları ve idari iş ihlallerini bastırmak için çeşitli tedbirler almaktadır. Kamu parasının yurtdışına gitmesine son verilerek üretim, tarım ve aynı şekilde eğitimin gelişimine yatırım yapılıyor. Bu bağlamda kamu çalışanları vatanseverlikle aşılanıyor ve bütçenin yasadışı kişisel amaçlar doğrultusunda kullanılmasına engel olunuyor. Bu davranışı bırakmayanlar ise sertçe cezalandırılıyor. Vergi oranları ve teşvikleri insanların makrodan mikroya bütün seviyelerdeki işlerle uğraşmalarını teşvik ediyor. Ülke içinde iş dünyası için *liberal teşvik edici* denilen bir politika oluşturuluyor. Bu senaryonun mümkün olduğunu ifade eden Chesnokova, mevcut örneklerde iktidarın kendi çevresinden olmayan Vladimir Yevtushenkov gibi iş insanlarına çıkardığı zorlukları hatırlatarak, yönetimin ülkenin liberalleşmesine dair bir niyetinin söz konusu olmadığını ifade etmekte ve bu durumu "zaten paslanmış olan vidaların tekrar sıkılması"na benzetmektedir (Chesnokova, 2017, s. 172). Ona göre, Rusya'daki elitlerin ve toplumun birleşmesinin sağlanması gereken bir dönemde, tipik Rus yöntemlerini kullanan kimseler, gelişmekte olan işletmelere el koymayı düşünebilmektedir. Bu nedenle de kendisinden ödün vermeyen bir yönetim, Rusya'yı bir yol ayrımına getirmektedir.

Üçüncü senaryoda ekonomi *kaynak* olarak kalmakta ama Rusya, Çin ve İran'la ya da BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti) çerçevesinde veya bir başka şekilde, gelişmekte olan ülkelere güçlü bir uluslararası blok kurmayı başarmaktadır. Teorik olarak bu durum mümkün görünmektedir. Bu durumda dünya alışılmış dikotomik sisteme dönecektir; "Liberal Batı, muhafazakâr köktendinci Doğu'ya karşı" (Chesnokova, 2017, ss. 172-173). Bilgi perdesi kapanırken batılı ülkelerle olan bağlantılar da askıya alınmaya başlar, farklı kahramanlar ve farklı tarih versiyonlarına doğru yeni bir yönelim meydana gelir. Hatta başkentler bile ülkelerin Asya taraflarına taşınır. Bazıları için bu senaryo çekici gelse de ekonomi açısından ABD ile sıkı bağları olan Çin'in katılımı olmadan bu durumun gerçekleşmesi mümkün değildir. Rusya, ihtiyaç duyduğu desteği almak için Çin'e ilgilendiği bir şeyi vermeyi önerebilir.

Chesnokova, dördüncü senaryoyu *en karamsar* olarak nitelendirmektedir; Batılı yatırım ve Batı'dan borçlanmanın söz konusu olmadığı ve kalkınması kendisine has bir ülke Rusya... Bu senaryoda ekonomi, içerde liberalizm olmadan kaynak olarak kalmaya devam etmektedir. Rusya kendi devasa topraklarında izole edilmiş gözükmektedir ve Rusya'nın diğer ülkelerle bağları güçlü ve dostça değildir. Rusya, dünyanın devasa periferisine dönüşmektedir. Bu dönemde alışlageldiği şekilde ülkenin güçlü ordusu ve askeri sanayisi üzerine vurgu yapılacaktır. Netice itibarıyla tüketim toplumu tamamen yenilgiye uğrar. Bu durumda yazara göre yaşam düzeyinin kötüleşmesindeki artışı maskeleyen her geçen yıl daha da zor hale gelecektir. İnsanlar tok ve özgür oldukları zamanları hatırlayacak ve güçlü elin cazibesi yavaş yavaş kaybolacaktır. Bütün bunlar elitler arası ya da hatta devrimci bir nitelikteki sıradaki siyasi depremle sona erecektir.

Beşinci ihtimal ise, tamamen kontrolden çıkarak topyekûn nükleer savaşa yeltenmedikçe yukarıda belirtilmiş olan dört senaryonun hibrid bir versiyonu şeklinde düşünülmektedir. Yazar Rus yönetiminin gerçeklikten bu kadar kopacağına ihtimal vermemektedir.

Hangi senaryonun gerçekleşeceği sorusu sorulduğunda bazı kesimlere göre bu konunun sadece bir isme bağlı olduğu ifade edilse de yazar Rusya'nın gelecekte gideceği yolu belirlerken son 20-25 yıllık dönemin toplumsal ve siyasi açıdan değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. "Maydan Sonrası Putin (Putin Posle Maydana)"¹ adlı bir diğer kitabına referans veren Chesnokova, ülkenin mevcut durumunu "Kuşatılmış kale psikolojisi" olarak ifade etmektedir (Chesnokova, 2017, s. 174). Bu değerlendirmeyi yaparken Putin'in faaliyetlerinin analiz edilmesi yerine modern Rusya'nın ne olduğuna ve neden böyle olduğuna odaklanmayı tercih ettiğini belirtmektedir.

Yazar, dokuzuncu ve son bölümde ise Rusya için bir prestij meselesi olarak görülen uzay çalışmaları, mevcut Rus yönetimi ile Batı dünyasının ayrıştığı önemli noktalardan olan eşcinsel evlilikler ve aileye bakış, vatanseverlik ve paraya bakış konuları üzerinde durmaktadır. Benimsenen yeni aile anlayışında annenin baba ile uzun süreli bir bağı olmadan ve çoğunlukla evlilik dışı çocuk sahibi olmaya yönelmesine işaret eden yazar, durumu Rusya ile kıyaslamakta ve evlilik kurumunun insanlığın devamı için taşıdığı önemin azaldığına dikkat çekmektedir. Bu bölümde dikkat çekilen noktalardan bir tanesi de Rusya devlet başkanı Putin'in medeni halinin de yeni dönemdeki evlilik anlayışıyla paralellik göstermesi olmuştur. Bu değerlendirmeye göre evli olan siyasilere daha fazla güven duyulması şeklindeki geleneksel yaklaşım Putin örneğiyle

birlikte değişmeye başlamıştır. Toplumsal yapıda yaşanan değişimle birlikte aile olgusuna bakışın geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm üzerinde duran Chesnokova, geleneksel aile anlayışının şehirleşmenin nispeten az olduğu tarım toplumlarında sürdürüldüğünü belirtmektedir. Her ne kadar aile kavramı yıpransa da yazara göre ailenin sağlamış olduğu duygusal ve sosyal destek henüz hiçbir şeyle ikame edilememektedir. Yazar dokuzuncu bölümün ilerleyen sayfalarında aile kavramında yaşanan değişimin *vatanseverlik* (patriotizm) olgusuna bakışta da söz konusu olduğunu ifade ederek bu kavramın içten gelen ülke sevgisi yerine kitleleri belirli amaçlar doğrultusunda harekete geçirmek için kullanılan yeni bir anlam kazandığını düşünmektedir. Bu düşüncesini ünlü Rus yazar Tolstoy'un "Vatanseverlik ve Barış" adlı bir makalesine atıfta bulunarak paylaşan Chesnokova, yazarın "yeniden anlamlandırılan vatanseverliğin akmakta olan kan ve gözyaşının kaynağı olduğu" eleştirisine yer vermektedir (Chesnokova, 2017, s. 188). Yine paranın mutluluk için bir araç olması gerekirken günümüzde bu bakışın nispeten değiştiğini ve paranın hayatın anlamı olarak algılandığını savunan yazar, Amerikalı Enron şirketinin "Mutluluk, kardır" sloganıyla geldiği son noktaya (skandallar ve yargı davaları ile anılan şirket iflas etmiştir) işaret etmektedir (Chesnokova, 2017, s. 194). Bu çerçevede Chesnokova, hem Batı toplumlarında hem de Rus toplumunda yaşanan zihinsel dönüşümü örnekleriyle ele almaktadır.

¹ Chesnokova, T. Y. (2014). Putin posle maydana. Psihologiya Osazhdennoy Kreposti, Moskova: Alistorus.